

KONFERENTIE

VOOR

CHRISTELIJK NATIONAAL ONDERWIJS

GEHOUDEN TE

STEYNSBURG op 12 en 13 Juli 1911.

377-842

KON

KONFERENTIE

VOOR CHRISTELIJK NATIONAAL ONDERWIJS.

Gehouden te Steynsburg op 12 en 13 Juli 1911.

Deze vergadering was opgeroepen door Ds. D. Postma, B. A. van Burgersdorp, met het doel weder enig leven te brengen onder de voorstanders van Vrij Christelik Onderwijs. Er waren uitnodigingen gezonden naar alle delen van Zuid Afrika, met de hoop dat een enigszins vertegenwoordigend deel der belangstellenden zouden tegenwoordig zijn. De deelname aan de konferentie was boven verwachting goed, zoals zal gezien worden uit de lijst van namen, aan het eind van dit verslag, waar de nieuwe leden van de opgerichte vereniging genoemd worden.

De vergadering werd gehouden in de grote zaal van de Vrije Christelike School te Steynsburg, die gemakkelijk de meer dan honderd belangstellenden kon bergen. De morgen voor de vergadering maakten de afgevaardigden kennis met het schoolgebouw, en iedereen gaf zijn verwondering en blijdschap te kennen dat er reeds zulk een grote school, opgericht naar onze beginselen, bestond. Het grote gebouw van vijf ruime, goed verlichte vertrekken was meer dan één verwacht had te zien.

Woensdagmorgen om twaalf uur opende Ds. D. Postma van Burgersdorp de vergadering met een woord van dank voor de belangstelling, getoond door de grote opkomst, en verzocht dat dadelik een bureau gekozen zou worden, dat als volgt werd samengesteld: Voorz.: Ds. Ph. Snijman van Steynsburg; Vice-Voorz.: Ds. D. Postma, van Burgersdorp; Sekr.: Mnr. J. van der Walt, van Steynsburg en Vice-Sekr. Mnr. G. Nienaber, van Burgersdorp.

De Voorz. opent de vergadering met het lezen van Psalm 138, met een kort woord van toepassing en gebed.

Na de nodige regeling van enige bijzonderheden betreffende de gang van zaken, stelt de Voorz. aan de orde de volgende beschrijvingspunten:

9. De konferentie spreke zijn gevoelen duidelijk uit: a. in hoever ons tegenwoordig systeem van onderwijs in overeenstemming is met de doopsbelofte van ouders, afgelegd in de Gereformeerde en andere Christelike kerken; b. in hoever is de opdracht door de Here Jezus aan Petrus gegeven in Johannes 21 : 51 : „Weid mijne lammeren” van toepassing op onze leeraren op schoolgebied?

10. Hoe moeten de grenzen bepaald worden tus-

sen Staat en School en Kerk en School?

17. Is er nu voor ons geen andere weg open dan om zelf Vrije Scholen op te richten? Indien ja, moeten de scholen zijn kerkscholen of moeten wij samenwerken met de andere Hollandse kerken?

De heer M. J. Pretorius spreekt de vergadering toe. Hij draagt de zaak der Vrije Scholen op het hart van jongs af, want hij heeft zijn onderwijs ontvangen aan moeders knie. Zoo ging het vroeger algemeen, maar toen later bleek dat in kompetitie met de uitlander de kennis van de Afrikaner te kort schoot, stonden er andere scholen op, waar kinderen meer leerden; maar ongelukkig, een worm knaagde aan het onderwijs, daar gegeven doordat langzamerhand de kinderen de inzetten hunner vaders vergaten, doordat ze daar niet in onderwezen worden. Daarom wees spreker op de doopsbelofte door ouders afgelegd. Werd daaraan voldaan? Wel gaf de schoolwet van 1905 gelegenheid om de school te openen met het lezen van een hoofdstuk uit de Bijbel en het doen van een gebed, maar de onderwijzer was niet veroorloofd om zoo'n hoofdstuk uit te leggen. En de reden hiervan was, dat de school eigenlijk gemaakt werd als een groot net om alle vissen, goede en slechte, te vangen. Daarom mocht geen aanstoot gegeven worden aan Atheïst en godloचनाar. Het volgende geslacht zal op die manier de godsdienst als iets geheel bijkomstig beschouwen, alleen zich toeleggen op tijdelijke belangen en van onze godsdienst en de roerrijke geschiedenis daarvan niets meer weten willen. Jezus gaf aan Petrus de opdracht: „Weid mijne lammeren”. Het onderwijs is het „weiden” der kinderen en doen wij, doen predikant en ouderling onze plicht als we plaats nemen als leden van schoolkommissies. Sluit de opdracht niet veel meer in? Spr. wijst op de schoolstrijd in Holland, waar Groen van Prinsterer de geest in de openbare school anti-christelik noemt. Hier is het evenzo. Het kind krijgt slechts 1 uur in de week onderwijs in de godsdienst op katechisatie of Zondagschool en weegt dat éene uur op tegen 25 uur van ongodsdienstig onderwijs?

Prof. J. Lion Cachet van Potchefstroom wijst er op dat de konferentie niet te veel in bijzonderheden moet ingaan, maar zich meer moet bepalen tot het

neerleggen van beginselen. Heel wat beschrijvingspunten passen beter voor latere regeling. Hier zijn beginselen hoofdzaak. Ons grondbeginsel ligt opgesloten in de antwoorden op de twee volgende vragen: „Wat is het doel van onderwijs?” en „Wien behoort het kind toe?”. Deze twee moeten de grondslag zijn van al onze beschouwingen. Wat het eerste punt betreft: „Wat is het doel van het onderwijs?” betreft spr. het dat hier zo zelden gevoeld wordt dat onderwijs en opvoeding niet hetzelfde zijn, wat waarschijnlijk daar vandaan komt, dat in Engels slechts één woord gebruikt wordt om die twee zaken uit te drukken. Een „educated” man is heel iets anders dan een „opgevoed” man. Het onderscheid tussen opvoeding en onderwijs wordt goed uitgedrukt door de stelling: Opvoeding *door* onderwijs. De gehele opvoeding moet dienen om een mens bekwaam te maken voor een maatschappelijk, zedelijk en godsdienstig leven. Dit moet vastgehouden. Technies onderwijs maakt alleen geleerd, maar de gehele opvoeding moet een „opgevoede” man of vrouw vormen en dit kan alleen verkregen worden door opvoeding van verstand en hart. De godsdienst is het grote middel van opvoeding. Het is niet voldoende dat het kind een paar uur godsdienst onderwijs ontvangt per week, het moet leven in een godsdienstige dampkring, die het moet inademen evenals de lucht die het inademt en die atmosfeer heerst alleen in de christelijke school. Dit wil niet zeggen dat alle kinderen van een chr. school aan het ideaal beantwoorden; dat is ook niet het geval met alle kinderen uit een chr. huisgezin, maar het volk blijft daardoor in ieder geval godsdienstig.

De vraag: „Wien behoort het kind toe?” wordt verschillend beantwoord. De socialist zegt, aan de staat. Dit idee beheerst de geest van de tijd. Was dit een politieke vergadering, dan zou spr. wijzen op het grote gevaar op maatschappelijk gebied, maar hier wil hij alleen wijzen op het gevaar op geestelijk gebied, dat nog groter is. De Christen gaat uit van het beginsel, dat het kind aan de ouder behoort en dat deze voor het kind zorgen moet, ook in zake opvoeding en onderwijs. Ongetwijfeld heeft ook de staat belang bij een goede opvoeding van hare burgers. Waar de ouder zijn plicht verzuimt, is het zelfs de plicht van de staat om te zorgen en waar de ouder niet in staat is om te helpen, maar dan treedt de staat op niet als eigenaar van het kind, maar als helper. Het gaat er mee evenals met het voedsel der kinderen. De staat voedt en kleedt de kinderen niet, maar als de ouders niet willen of kunnen zorgen, dan zijn er wetten om te helpen of te dwingen. Zo is dan onderwijs geen overheidszaak. Het goeverne-

ment heeft alleen toe te zien dat het werk gedaan wordt of te helpen waar het nodig is. Nu neemt de staat het kind geheel uit de hand van de ouder en zorgt voor het gehele onderwijs en dat onderwijs kan niet godsdienstig zijn. De staat kan nu eenmaal geen godsdienst erkennen. De staat bestaat uit verschillende bestanddelen. Allen hebben gelijke rechten. De Mohamedaan en de Christenen hebben als belastingbetalers dezelfde rechten. En al hebben de Christenen misschien nog de meerderheid, in deze zaak geeft de meerderheid geen meerdere rechten. De staat moet dus in de school de godsdienst op zij zetten en hierin ligt een groot gevaar, omdat de staat de gehele zaak van het onderwijs regelt. Het begint met de universiteit en loopt door tot onze lagere scholen. De staat schrijft voor wat en hoe de kinderen leren moeten. Spr. vestigt de aandacht op de schoolboeken. De oude schoolboeken, als b.v. de *Trap der Jeugd*, waren wel heel onopvoedkundig en hadden heel veel gebreken, maar ze hadden toch een godsdienstige toon. De schoolboeken van tegenwoordig kan men meestal geheel doorgaan, zonder zelfs een enkele keer de naam des Heren er in te vinden. Een verder gebrek van deze regeling dat de staat alles bestuurt, ligt daarin, dat inspecteurs rondgezonden worden, die volgens zekere regels de kinderen onderzoeken moeten, zonder rekening te houden met de bijzondere omstandigheden van elke school. De onderwijzer moet zich dan hiernaar schikken en zo ontstaat een harde, vaste regel, zonder eigenlijke opvoeding. En de fout ligt nergens anders dan bij de ouders zelf, die er tevreden mee zijn. De tegenwoordige wet werd met handgeklap ontvangen. Houden we dus dit beginsel vast, dat het kind behoort aan de ouder. Hieruit volgt, dat de ouder moet zorgen voor de opvoeding en de staat moet alleen helpen waar dit nodig is. Daar moet gehele vrijheid zijn wat betreft de geestelijke belangen in de opvoeding van het kind.

Mnr. Chs. van Rooy, sprekende naar aanleiding van zijn beschrijvingspunt (No. 10), zegt die vraag gesteld te hebben om meer licht te hebben op de vraag hoe onderwijs het best kan bevorderd worden. Het is nog lang niet duidelijk genoeg wat eigenlijk de sferen zijn van ouder, kerk en staat. Hij voelt dat opvoeding niet alleen een zaak is van de ouder, maar wel degelijk ook van de kerk en staat. De goede opvoeding van de kinderen is een zaak, waar allen belang bij hebben. Hoe kunnen dus deze drie factoren samenwerken, zodat er ruimte blijft voor verschillende opvattingen op godsdienstig gebied? Het is waar dat onderwijs zonder opvoeding niets geeft. Maar hoe ver gaat elk? We erkennen soevereiniteit in eigen kring. Zo

heeft de ouder zeggensrecht in z'n eigen kring, maar ook de kerk en de staat. Maar de grenzen lopen zo dikwijls door elkaar. Vergeten we toch niet wat de staat is. Een autokratie? Een despotisme? Overheersing? Neen, niets anders dan het uitspreken van de wil van de meerderheid van het volk. Nu wordt onze samenleving zo, dat we ons niet kunnen handhaven zonder een goede opleiding, waarbij onze persoonlijkheid gevormd en gesterkt wordt. De competitie ook met andere volken maakt een goede opleiding hoog noodzakelijk en daarvoor moeten onze scholen zo uitstekend mogelijk zijn, en dat vraagt kracht.

We moeten dus voor alles zorgen dat als we vrije scholen oprichten, dat die goed zijn. Het gevaar dat we ontkomen moeten is echter, dat we zo erg geneigd zijn onze toevlucht tot de staat te nemen. Het is zo gemakkelijk als de staat voor alles zorgt, maar we vergeten dat wij het toch maar zijn, die de staat de middelen moeten verschaffen om het alles te doen. Als we dan tot het besluit komen dat het onze plicht is voor het onderwijs te zorgen, moeten we heel voorzichtig zijn, voor we zeggen „het kost te veel”. De idee wint al meer en meer veld dat hoe mooier de gebouwen, hoe kostbaarder en uitgebreider het onderwijs, hoe beter is ons volk te redden. Maar dat is half waar. We zien soms hoe geleerde dokters uitvoerig raad geven aan moeders, hoe hunne kinderen te behandelen en dat toch het moederlijk instinkt zonder geleerdheid voelt wat het beste voor het kind is. Maar dit neemt niet weg dat onze scholen zo goed mogelijk moeten wezen.

We hebben hier geen goed genoeg besef van de waarde van eigenlike opvoeding en beginselen houden we niet genoeg vast. En persoonlijke offers vallen zo zwaar. De staatsschool kan niet meer geven dan verstandelijke ontwikkeling. Maar is dat genoeg? Kan dit alleen ons volk redden? Als we dit geloven gaan we zeker te gronde. De opvoeding moet gaan over verstand en hart. En hier kan de staatsschool niet voor zorgen, want allen hebben gelijke rechten: gelovigen met ongelovigen. Bijgevolg wordt in de staatsschool de geschiedenis van het volk noodzakelijkerwijs mishandeld en het gevolg is, dat alle nationaal gevoel gedood wordt. Eenvormigheid is dood. Dan liever strijd, wat leven geeft. En wie is verdraagzaam? Is het de man, die zijn kind alleen onder vaste beginselen opgeleid wil hebben en daarvoor gelijke rechten vraagt? Toch zeker niet.

Sommigen willen dat de verschillende kerken een leerplan opstellen, dat allen bevredigen kan, maar dat is ook onaannemelijk, daar de beginselen zodoende verwaterd worden. Wel is het te waarden dat er

een poging aangewend is tot samenwerking tegen ongelooft, maar toch kon het leerplan zo vastgesteld, niet anders dan een tijdelijke regeling zijn. Laten we goed verstaan wat komen moet en niet vergeten dat, als de ouders geleerd wordt dat de staat voor alles zorgen moet, dat dan het idee van „zich zelf te helpen” in de wortel gedood wordt. En als het de plicht van de ouders is zijn kind christelik op te voeden — en wie zal het ontkennen? — hoe kunnen we dan vrede hebben met een stelsel, dat noodwendig daarheen lopen moet, dat alle godsdienst van het onderwijs geweerd wordt? Spr. is zeker dat het oude Gereformeerde beginsel bij onze mensen niet dood is, maar nog op de grond van het hart rust en alleen maar toegegroeid is, maar weer uitkomen zal.

Mnr. Lugtenburg van Belfast zegt dat de Calvinisten het beginsel toegedaan zijn van soevereiniteit in eigen kring en dit betekent dat God ieder een eigen kring heeft aangewezen. De moeilijkheid is maar om te weten waar de grenzen lopen. Zijns inziens heeft de staat wel een zeker recht op het kind, maar niet alleen. De rechten van de staat worden bepaald door het algemeen welzijn en voor het huisgezin blijven de rechten van vrijheid van godsdienst en geweten. Wel moet de staat de rechten van de ongelovigen even goed erkennen als van de gelovigen, maar dikwijls worden tegenwoordig alleen de rechten van de ongelovigen erkend. De staat of het algemeen welzijn heeft er belang bij dat het kind zo onderwezen wordt, dat het geen last wordt en de ouders moeten zich kunnen groeperen met geestverwanten om het onderwijs voor hunne kinderen te regelen.

Prof. Du Toit van Potchefstroom meent dat het aanwijzen van grenzen van werkkring niet zo moeilijk zou zijn in een organisme, waarin ieder lid zijn eigen werkkring vanzelf toont, maar dat de moeilijkheid is dat we met abnormale toestanden te doen hebben. Onze samenleving was oorspronkelijk geheel niet socialisties. Veeleer patriarchaal. Eerst na de oorlog begonnen socialistiese neigingen op te komen. Hij wil zich echter niet veel moeite geven om de rechten van de staat te bepalen. Die zal daar zelf wel voor zorgen. Ook weegt hij de belangen van de staat niet geheel zo zwaar als de vorige sprekers, al wil hij volstrekt niet welcijferen. Wat al die jaren gedaan is op gebied van onderwijs, vóór de staatsschool opkwam, is eigenlijk gedaan onder voogdijschap van de kerk, en dit brengt mee dat het beginsel niet geheel bij het volk verloren is geraakt. Gedeeltelik is het nog het geval. Maar al is het waar dat de ouder aansprakelik is voor de opvoeding van het kind, in vele gevallen hebben we te doen met wat we konden noemen „onmondige

voeden". Maar de tegenwoordige wrijving op onderwijsgebied zal ze wel mondig maken. Ook nu nog eerst, als de ouder het kind moet opvoeden, moet dit voorlopig gaan zonder miskennis van de kerk. Zonder dit gaat de zaak te gronde.

Mnr. Chs. van Rooy, naar aanleiding van punt 17, wenst te waarschuwen tegen twee gevaren. De onderwijscommissie is bezig te trachten de staatscholen veel meer vrijheid te geven op godsdienstig gebied en dat kan aanleiding geven dat vele personen zullen gaan denken dat ze verkrijgen zullen wat ze begeren en de lust voor Vrije Scholen vergaan zal. Het moet ons echter niet misleiden. Het andere gevaar is, dat we met onze beweging zullen trachten te veel kleine scholen op te richten. We moeten liever de tans bestaande met alle kracht ondersteunen. Wat we voor alles nodig hebben, is goede onderwijzers, al moeten deze voorlopig in goevernementsscholen dienst doen. Wat de vrije scholen zelf betreft, is hij niet ongevoelig voor de soms uitgesproken vrees dat, wanneer godsdienst onderwijs gegeven wordt, de ouders in hun eigene plichten nalatig zullen worden. Wat zijns inziens de school meer nodig heeft dan godsdienstonderwijs is een godsdienstige atmosfeer.

Over *Organisatie* waren de volgende beschrijvingspunten ingezonden:

8. Er worde 'n vereniging van Vrij Christelik Onderwijs opgericht met takken in de verschillende gemeenten.

13. De konferentie overwege de wenselijkheid om door de stichting van verenigingen en anderszins fondsen te verzamelen voor de instandhouding van de bestaande Vrije Christelike Scholen.

15. De konferentie overwege de noodzakelijkheid en de mogelijkheid van het oprichten van een onderwijzers pensioenfonds, in verband met V. C. Scholen.

20. De konferentie besluite een vereniging van leden op te richten, die 'n vaste bijdrage zullen geven tot steun van de tans bestaande V. C. Scholen en die nog later zullen worden opgericht.

De heer Nienaber van Burgersdorp brengt met een kort woord z'n beschrijvingspunt No. 8 ter tafel.

Ds. Ph. Snijman van Steynsburg wijst er op hoe goede organisatie van overwegend belang is. Velen willen vrije scholen oprichten met de verwachting op goevernements subsidie, maar dit is de verkeerde manier. We moeten zo te werk gaan, alsof we nooit een penny subsidie zullen ontvangen, dan alleen is er kans dat de opgerichte scholen staan blijven en een school die valt, is meer schade dan 10 die nooit opgericht waren. De Vrije Christelike School moet ons wapen zijn in de strijd voor onze

beginzelen en daarvoor moeten we ons opofferingen getroosten. Spr. vreest dat hij soms wat te materialisties wordt op dit gebied. Hij kent ook wel de waarde van het gebed, maar hij weet ook dat als we vrije scholen willen hebben, moeten we bereid zijn geld er voor op te offeren.

Prof. Lion Cachet wil voornamelijk er op aandringen dat hier eigenlijk niet veel meer kan gedaan worden dan een vereniging stichten om de belangen van V. C. O. te behartigen. Biezonderheden moeten later volgen. Als we te veel tegelijk willen afdoen, bestaat er gevaar dat we niets uitvoeren. Het is niet iets nieuws, zo'n vereniging. In Transvaal was er ook een, maar die heeft de wapens neergelegd, behalve hier en daar een kleine tak, zoals te Potchefstroom, waarvan spr. blij is een lid te zijn. Maar een kleine vereniging hier en daar kan niet veel uitvoeren en daarom is het nodig om een grote vereniging te stichten, zodat allen kunnen samenwerken. Spr. dringt er op aan dat de statuten voor zulk een vereniging niet nu in de vergadering besproken worden, maar dat een kommissie aangesteld wordt om die op te stellen.

Wat de zaak van V. C. N. O. zelve betreft, dit is alweer een zaak van betalen. Spr. herinnert zich wat Mnr. Hofmyer zei bij het uitbreken van de oorlog. „There is nothing more for us to do than to pay and to pray." En dat is nu ook voor ons het geval. Betalen en bidden. Spr. weet ook wel, geld is niet alles, maar het moet er toch maar wezen. Een ander gevaar is dat in Afrika, wil men alles altijd zoo gauw hebben en als het niet gauw komt, zijn we geneigd het op te geven. De zaak van C. N. O. is niet van een dag. Ook niet van een week. De geschiedenis in Holland heeft ook weer geleerd hoe langzaam zulk een zaak vordert. Spr. zelf was leerling op een der eerste vrije scholen in Holland en nog in dit jaar is de duizendste school geopend. Dat neemt een tijdsverloop van zowat veertig jaar. Spreker wou graag de spreuk van Mnr. Hofmyer omkeren en zeggen: "We moeten bidden en betalen". Bidden, ja zeker, maar betalen ook.

Ds. D. Postma, van Burgersdorp, sprekende naar aanleiding van punt 15, zegt dat de beweging voor C. N. O. strijders nodig heeft en geen betere vindt dan in Christelike onderwijzers. Het is daarom zo nodig dat gezorgd worde voor de opleiding van onderwijzers. Tot nog toe had de staat alleen de gelegenheid om jongelieden op te leiden tot het werk en op die manier verliezen wij onze strijders. Vroeger bestond er in de Ger. Kerk een fonds voor de opleiding van onderwijzers, maar die is naderhand opgegeven. Iets dergelijks moet weder in het leven geroepen worden.

De Klerk van Aliwal Noord zegt dat hij van de laatste sprekers heel wat klachten gehoord heeft. Hij hoort van zuchten en van wapens neerleggen. Dat is jammer. Hij heeft veel moed. Maar het is nodig dat we door de geschiedenis de fouten leren kennen die gemaakt zijn, dan kunnen we door die les geleid, veel veiliger gaan. In Transvaal ontstonden de C. N. O. scholen wel, doordat het volk de behoefte gevoelde, maar de leiding er van was in handen van de politieke voormannen, en toen die aan het roer kwamen, werd de vlag van C. N. O. toegerold. Zien we dus toe hoe we onze organisatie inrichten. Het meent werken meer dan praten. Geld kosten doet het. Maar geld is er genoeg in Afrika. Vergeten we niet dat, toen er hier duizenden ponden uitgegeven werden voor ambtenaren, werd het geld voor C. N. O. in Holland bij penny-wijs ingezameld om ons hier te helpen. Een andere fout die destijds gemaakt werd is, dat er te veel schooltjes opgericht werden, zodat de krachten verbrokkeld werden en het geld in vele gevallen gemorst. Letten we er voortaan op dat er geen school opgericht worde, tenzij er levensvatbaarheid is. Offervaardigheid blijft natuurlijk een eerste vereiste.

Verscheidene andere sprekers hadden over dit onderwerp nog een en ander te zeggen.

Beschrijvingspunten:

1a. Hoe zullen onze V. C. Scholen samenwerken ten opzichte van Uniformiteit van Leerplan?

1c. Toekenning van certificaten.

2. Het onderwijs op onze V. C. scholen worde zo ingericht dat: (a) de Bijbelkennis bevorderd worde door jaarlijkse eksamens; (b) onze jongelieden de gelegenheid gegeven worde om zich voor te bereiden voor belijdenis des geloofs.

6. Welke onderwerpen moeten op onze scholen in het Hollands en welke in het Engels onderwezen worden?

7. Op welke wijze kunnen we de zangoefening het best behartigen op onze V. C. scholen?

19. De konferentie stelle een leerplan vast voor de C. N. O. scholen.

Naar aanleiding van deze punten levert de heer J. van der Walt, hoofd der school te Steynsburg, zijn referaat over:

ONS LEERPLAN.

Referaat van de Heer J. van der Walt,
hoofd der Vrij Chr. School te Steynsburg.

Het is niet zo gemakkelijk de vraag: „Wat moeten wij de kinderen leren?“ te beantwoorden. Het hangt af van de oplossing van andere vraagstukken, nl.: wat is de funktie van de school? Wat is het doel van opvoeding en meer bijzonderlik van onder-

wijs? Het is dus noodzakelik dat we eerst zullen vaststellen wat ons standpunt in zake onderwijs is. Immers de leervakken moeten leiden tot de verwezenliking van het doel dat wij ons voorstellen.

In onze tijd schijnt men er zich vooral op toe te leggen eksamens te doen. Van het begin der schooljaren wordt er gejaagd en gezwoegd, enkel om de inspekteur en later de eksaminator te bevredigen. Naar dit eksamen doen schikt de onderwijzer zich en het enige doel dat hij eindelijk nastreeft is, het grootst mogelijk getal kinderen bij de eksamina er door te krijgen. Dit ontaard streven spruit voort uit het doel van en na de renaissance: om geleerde mensen te vormen. Het volgt vanzelf dat men dadelik behoefte had aan een maatstaf om de geleerdheid, als het ware, te meten. Al spoedig voerden de Jezuieten jaarlijkse eksamens in hunne scholen in, want de *wedijver* was hun grootste prikkel om de kinderen aan het leren te krijgen en te houden.

Personen van meer godsdienst gevoelden dat de godsdienst verwaarloosd werd en daarom omschreef Sturm, de vriend en tijdgenoot van Calvijn, het doel van opvoeding als: „Sapiens atque eloquens pietas“. De vroomheid werd bijgevoegd en behoorde het ganse onderwijs te controleren. Hij ondervond echter vele moeilijkheden in de toepassing daarvan in zijn gymnasium, alwaar hij leerliken van alle rangen en gezindten had. Hoewel het realisme veel deed tot verbetering van de methoden van onderwijs, het grote doel der opvoeding bleef toch nog de *mens*. Bij Locke, een gentleman, een zedelik wezen; bij Rousseau een redelik wezen.

De mens is ook nu nog hier te lande het doel van de opvoeding. Zijne verstandelike ontwikkeling is hoofdzaak; zekere vakken worden enkel daarom geleerd. Doch zelfs dit doel lijdt schipbreuk door het systeem van „cramming“, waartoe het eksamenstelsel aanleiding geeft. Het loopt ten slotte alles uit op enkel geheugenwerk. Hiertegen komt Spencer op, als hij het doel van opvoeding omschrijft als een voorbereiding voor „complete living“. Alleen die vakken (en daarom meest de wetenschappen; Science), moeten geleerd worden, die een direkte invloed op het later leven van het kind zullen uitoefenen, — die het kind in staat zullen stellen om later zijn of haar roeping als vader of moeder, en burger des lands behoorlik te vervullen. De mens heeft echter een hoger bestemming dan alleen voor dit leven voorbereid te worden. Hij is een schepsel Gods en het doel van de opvoeding behoort in de eerste plaats te zijn hem tot zijn Schepper te leiden, hem veeleer voor te bereiden voor het later nimmer eindigend leven, of zoals Bavinck het met de woorden van Paulus uit-

drukt: Mensen Gods te vormen tot *alle* goed werk volmaaktelijk toegerust. Indien dit nu ons doel van de opvoeding is, wat is dan de roeping van de school? Hierbij moeten wij in het oog houden dat de onderwijzer in de plaats van de ouder optreedt. Zij hebben plechtig beloofd de kinderen in de voorzegde leer te onderwijzen of te *doen* en te helpen onderwijzen". Zij hebben misschien de kennis of de tijd niet daartoe en daarom wordt het kind naar de school gezonden. De school moet dus niet enkel kennis verspreiden en het geestelijk leven onaangeeroerd te laten. Dit wilde Rousseau, geen godsdienstig onderwijs, totdat het kind zelf in staat is daarover te oordelen. Dit is de weg die men in vele scholen van ons land opgaat en in een staatsschool verplicht wordt op te gaan. Kennis wordt ingepompt, maar van God en Zijn gebeden hoort het kind niets. Dit werkt het ongeloof in de hand. Neen, de onderwijzers moeten ook hierin de plicht van de ouders doen en de akker voorbereiden voor de latere bearbeiding door de kerk.

Wij mogen echter niet dit leven buiten rekening laten. De school dient het kind ook voor te bereiden om later zichzelf te kunnen onderhouden en een deugdelijk burger van de staat te zijn. Dit is: „hij moet tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust zijn."

Nu kunnen wij onze leervakken vaststellen. Gewoonlijk worden zij bepaald naar de eisen voor intellectuele, zedelijke en lichamelijke ontwikkeling. Wij voegen er nog het nationaal element bij en bespreken ze in andere orde naar hun belangrijkheid.

Allereerst komt dan het godsdienstig element. Aan de eisen hiervan wordt er in vele scholen zogenaamd voldaan door de school te openen met een geprevel van het „Onze Vader" en somtijds met het zingen van een Sankeylied en het lezen van een paar verzen uit de Bijbel. In andere scholen, meer bepaaldelijk in de Transvaal, wil men wel godsdienstig onderwijs, doch zonder dogma. Een huis zonder fundament of beter een boom zonder wortelen.

In onze scholen moeten wij de Bijbel als leervak hebben. In de lagere klassen worde de geschiedenis van de voornaamste personen verteld en bijbelverzen behoren uit het hoofd geleerd te worden. Later worde de Bijbel zelve gelezen, gedeelten van de geschiedenis behandeld en Bijbelverzen geleerd. De lessen in alle klassen moeten gerangschikt worden volgens een konsentrië plan, nl. het verlossingsplan van God, met uitbreidingen voor elk jaar. Voor dogmaties onderricht moet men de catechismus minstens eens per week gebruiken. In de hogere klassen worde de kerkgeschiedenis vooral van de latere tijd behandeld eenmaal per week.

De nieuwe catechismus, zoals opgesteld voor Z. A. scholen, beveel ik niet aan om twee redenen: Eerstens omdat hij metodisties in richting is, zoals reeds aangetoond in het Kerkblad en tweedens omdat hij onprakties is voor het onderwijs. Immers, vanwege zijn aard om alle partijen te bevredigen, mag de les daarin niet vergezeld gaan van verklaringen, want zodra de onderwijzer b.v. gaat spreken over het avondmaal, zal hij zijn eigen leer volgen, al naar hij is: Anglikaan, Lutheraan, enz. Weg is dan de eenstemmigheid. Indien er geen verklaringen mogen zijn, zal het onderwijs daarin vervelend worden en gevolgelijk van geen nut zijn, want de Catechismus kan, indien er slechts een half uur per week aan besteed wordt, in een paar weken doorgelezen en in minder dan een kwartaal uit het hoofd worden geleerd. Wat moet dan met de rest van de tijd gedaan worden?

Om slechts godsdienstig onderwijs te geven, zal niet genoeg zijn en in vele gevallen weinig invloed hebben. De school moet niet alleen christelik in naam, maar ook christelik in karakter zijn. Die christelike geest moet doorstralen in alle lessen en gekenmerkt worden in alle omgang tussen onderwijzers en kinderen. De onderwijzers moeten daarom echt, christelik zijn.

Tweede in belangrijkheid stel ik het nationaal element. De ware Afrikaner ziet met een angstvallig gemoed, hoe weinig nationaal zelfrespekt er aangetroffen wordt bij de meerderheid van ons volk, hoe de knie wordt gebogen voor al wat vreemd en uitheems is, hoe los ons volk is op 't punt van beginsel. Hij zou wanhopig worden indien hij niet geloofde dat er nog zeven duizend zijn, die de knie voor Baäl niet gebogen hadden.

Oorzaak hiervan is de invloed van onze scholen. De taal van het kind werd in het verleden miskend en een vreemde hem opgedrongen. De tradities van ons volk werden geminacht door onderwijzers, die er geen sympathie mee hadden, en liefde werd aangekweekt voor een taal en gewoonten, die ons niet eigen zijn. Ook nu, al hebben we in artikel 137 gelijke rechten, is dit gevaar nog niet geweken, en zal het blijven zolang de onderwijsstelsels onveranderd blijven. Er is alleen redding voor onze nationaliteit in vrije scholen.

De kinderen van de twee hoofdassen moeten in hun eigen taal en tradities kunnen opgeleid worden en de tweede landstaal, langzamerhand ingevoerd, moet door elk degelijk geleerd worden. Ik ben overtuigd dat aparte scholen wel verre van de rassen verder te scheiden, ze beter zullen doen samenleven. Het ene ras zal het andere in zijn taal en tradities leren respekteren en ons eigen volk zal meer zelfrespekt krijgen en zijn positie beter weten

te handhaven. In de eerste plaats moet dus de moedertaal geleerd worden, waarmede, tot tijd en wijle de Afrikaanse taal ingevoerd wordt, de Hollandse taal bedoeld wordt.

Met het Engels, dat geleidelijk ingevoerd wordt moet eerst in Standaard 1 een aanvang genomen worden en dan slechts het aanvankelijk leesonderwijs. Met standaard 2 begint de meer ernstige studie daarvan. Het medium blijve steeds Hollands, hoewel na stand. 4 onderwijs in een of twee andere vakken door medium Engels gegeven kan worden om meer oefening in die taal te geven. De ondervinding heeft reeds geleerd dat de resultaten dan beter zijn dan wanneer de twee talen te gelijk (of Engels eerst) begonnen worden.

In de tweede plaats moet er een degelijke studie gemaakt worden van onze geschiedenis en van de geschiedenis van andere landen, in zoverre zij in verband staat met die van ons. In de behandeling van geschiedenis worde een plaatsje gegund aan Afrikaanse litteratuur en meer biezonderlijk aan levensbeschrijving en epiese gedichten.

Voor algemene geschiedenis is er geen tijd en bovendien zal onze eigen geschiedenis een goede grondslag vormen voor later meer uitgebreid lezen van de wereldgeschiedenis.

Over intellectuele ontwikkeling kan ik kort zijn. De vakken reeds genoemd vallen er natuurlijk gedeeltelijk onder. De andere zijn :

a. Natuurlike historie. Mij dunkt dat veel te min tijd hieraan gegund wordt. Uit de natuur leren wij ook God kennen en men behoort toch ook een idee te hebben van de wereld. Het zou aan het leven meer genot geven door het aesteties besef te bevorderen. Bovendien komt die kennis in het later leven op allerlei wijze te pas.

In de lagere klassen kan het onderwijs zijn door „object lessons” en later door meer systematies onderricht in elementaire plantenkunde, enz.

b. Aardrijkskunde, eerst van ons land, later van de andere landen met welke wij in aanraking komen en eindelijk van de gehele aarde, met speciale studie van natuurkundige aardrijkskunde.

c. Rekenen.

d. Het oefenen van hand en oog door een behoorlike cursus van het modelleren in klei en karton, van houtwerk en tekenen, voor de jongens en tekenen en naaldwerk voor de meisjes.

Hieraan wordt nu veel te min tijd besteed.

e. Zingen. Aandacht moet vooral ook gegeven worden aan het gewijd gezang.

En nu ten slotte nog iets wat betreft lichamelijke ontwikkeling. Dit mag niet over het hoofd gezien worden door de school, omdat het aanleiding kan geven en gegeven heeft, dat het verstand ontwik-

keld wordt ten koste van het lichaam.

De overdreven sportgeest, die aan vele scholen toegelaten, zo niet gekweekt wordt, is natuurlijk af te keuren.

Ik beveel aan in de eerste plaats gymnastiek en in de tweede plaats dat de onderwijzers toezicht zullen houden over de sport buiten de school en die binnen goede perken houden.

De leuze „Sana mens in sano corpore” geldt hier en moet de onderwijzer ten leiddraad strekken.

Ik heb vanwege de beperkte tijd tot mijne beschikking slechts de beginselen, die de keuze van de leervakken beheersen, kunnen aanstippen, doch vertrouw dat ze goed besproken zullen worden, ook in de desbetreffende beschrijvingspunten, opdat er helderheid en eenvormigheid van begrip moge komen.

Mnr. G. Kruger van Burgersdorp spreekt naar aanleiding van punt 6 en maakt vooral bezwaar dat de zanglessen in de scholen zo veel te wensen overlaten en meent dat ook de psalmen behoorden geleerd te worden, veel liever dan de Engelse liederen die tans algemeen gebruikt worden.

Prof. Lion Cachet maakt bezwaar dat deze beschrijvingspunten voor een konferentie als deze veel te veel in biezonderheden gaan, waar eigenlijk alleen onderwijzers over kunnen oordelen. Het zou dus beter zijn deze punten te verwijzen naar een konferentie van onderwijzers. Hier moeten we alleen de grondbeginselen van het leerplan behandelen. De zaak komt hierop neer. Wat we nodig hebben is Hollandse scholen, waar ook Engels geleerd wordt en Engelse scholen waar ook Hollands geleerd wordt. Het tweetalige stelsel in zake het onderwijs noemt spreker een dwaasheid en hij meent ook een woord te mogen meepraten over onderwijs, waar hij sedert zijn 14e jaar voor een klas staat. In het referaat wordt gesproken van Engels onderwijs in de eerste standaard. Spr. kan zich daar niet mee verenigen en acht het veel te vroeg. Het kind wordt geleerd in een vreemde taal en dat is wat spr. dwaasheid noemt. Wat in het Engels genoemd wordt de „Art of reading” of de „kunst van lezen”, leert het kind nooit: De vreemde talen die spreker kent, heeft hij begonnen te leren toen hij al lezen kon. Lezen, niet woorden zeggen. En hij had dus niet veel meer te doen dan woorden en uitspraak te leren. Hier leert het kind in het Engels lezen en verstaat er geen woord van. Het leest niet, maar zegt de klanken na. Onze Engelse landgenoten weten dat ook zeer wel en zorgen wel voor hun kant. Zij zijn mans genoeg om voor hun zaak uit te komen. Spr.'s ondervinding is, dat als tegenwoordig een kind van de 4de standaard van school

komt, dan kent hij geen Engels en geen Hollands. Hij kan yes en no zeggen en nog een paar woorden, maar Engels kent hij niet. Engels is een mooie en rijke taal, maar hij kent het niet. En Hollands nog minder. Dus: Hollandse scholen, waarin ook Engels onderwezen wordt en Engelse scholen waarin ook Hollands onderwezen wordt. Het grote bezwaar dat hier tegen geopperd wordt, is de grote kosten, maar dat zal in spreker's mening niet zo veel schelen. Dat zal zich schikken naar omstandigheden. Bovendien zou deze manier tevens de grote scholen verhinderen, waar tegenwoordig zoveel van gehouden wordt en wat toch een verkeerd idee is. In Holland, waar men toch niet achter is op schoolgebied, wordt veel tegen grote scholen gewerkt tegenwoordig. In sprekers jeugd waren er nog scholen van 1000 of 1200 kinderen, wat het gevolg had dat de onderwijzer zijn leerlingen niet kende. Nu is dat alles veranderd. Scholen hebben niet meer dan 300 leerlingen en het hoofd der school heeft geen klas, zodat er veel meer op het kind kan gelet worden en de onderwijzer invloed op het kind kan uitoefenen. Grote scholen worden dan ook door de beste autoriteiten op onderwijsgebied afgekeurd. Spreker herhaalt het. Onze kinderen moeten beide talen leren. We zijn nu eenmaal in een tweetalig land, maar ze moeten in hun moedertaal onderwezen worden.

Ds. D. Postma van Burgersdorp, naar aanleiding van zijn beschrijvingspunt No. 2, acht het nodig dat ook Bijbelkennis en godsdienst op de scholen onderwezen worden en de kinderen moeten gereed gemaakt worden voor de aanneming, daar de predikanten niet genoeg tijd er aan geven kunnen. De vrije school moet het voorportaal worden van de kerk en daarvoor moeten de kinderen in de geloofsleer opgeleid worden. Ook is spreker sterk voor het uitreiken van certificaten. De onderwijzer alleen is niet genoeg. Er moet een lichaam achter hem staan, dat certificaten kan uitreiken tot bevrediging der ouders en ook om de leerlingen een document te geven dat ze kunnen gebruiken. Daarvoor moeten examens gehouden worden, ook in bijbelkennis, op de manier van de taalbond examens.

Ds. J. A. van Rooy van Bethulie ziet gevaar in examens in bijbelkennis. Hij is voor niets zo bang als voor mensen die „slim” zijn in bijbelkennis, wat nog helemaal niet kennis der godzaligheid insluit. Ook in de opleiding voor de aanneming ziet hij groot gevaar. De predikanten zijn juist zo bezig om de gedachte te weren dat de aanneming een eksamentje is in bijbelkennis. Het wordt zodoende een vorm en geen voorbereiding tot het doen van wordt het leren voor de aanneming altijd minder

belijdenis. Bovendien, als er eerst chr. scholen zijn, nodig, want dan worden de kinderen van langzaam in die onderwerpen onderwezen. En ook voor de onderwijzer is het een groot bezwaar om ongeliefden in de school te krijgen alleen om hen op te leiden voor de aanneming. Zijn ondervinding te Burgersdorp was, dat zulke tijdelijke leerlingen het onderwijs erg in de weg stonden.

Prof. Lion Cachet vraagt over dit punt nog eens het woord, omdat hij zich niet kan verenigen met wat door Ds. Postma gezegd is. De aanneming is de zaak der kerk en niet die der C. N. O. scholen. Hierin moeten de verschillende Hollandse kerken samenwerken, evenals dit in Holland gebeurt. En als de onderwijzers kinderen willen opleiden voor de aanneming, dan moet dit buiten de schooluren gebeuren.

Ds. P. Snijman wijst er op dat we eigenlijk nu met een misstand te doen hebben door de bijzondere omstandigheden van het land en dat zo gauw de kinderen geregeld V. C. scholen bezoeken, er geen speciale cursus voor bijbelkennis meer nodig is. De moeilijkheid is tans dat de predikanten kinderen krijgen, die of geen onderwijs of onderwijs op goevernementsscholen ontvangen hebben.

Mnr. Chs. van Rooy wijst er op dat de slechte behandeling van het Hollands minder de schuld is van de wet dan van de personen die de wet uitvoeren.

Ds. W. de Klerk zegt dat we niet veel te doen hebben met wat op papier staat, maar met wat eigenlijk gebeurt en verhaalt drie voorbeelden van de verachting, waaraan het Hollands feitelijk bloot staat in de praktijk.

Mnr. Venter van Dordrecht komt nog op voor de wet, die het Hollands volle rechten geeft, al erkent hij de waarheid van wat Ds. de Klerk zegt over de toepassing.

Ds. Postma van Burgersdorp spreekt uitvoerig over de noodzakelijkheid van lektuur, vooral op opvoedkundig gebied voor de onderwijzers en spreekt ook over de noodzakelijkheid van inspectie op de vrije scholen en acht dat, als we voorlopig geen inspecteurs hebben, we gevoelig de goevernements-inspecteurs kunnen vragen het werk op zich te nemen. Hij gelooft dit van veel belang.

Ds. Snijman is helemaal hierop tegen. Hij is juist zo blij dat te Steynsburg de ouders gespeend zijn van de inspectie. Hij ziet niet kans om deze stand van zaken weder te veranderen. De ondervinding heeft geleerd, dat we goed kunnen klaar komen zonder een inspecteur; als de onderwijzers goed zijn, kunnen zij alles regelen. En wat een goevernements inspecteur betreft, — wel, een inspecteur kon zelfs aan de regering schrijven dat

het onderwijs te Steynsburg sterk achteruit was gegaan sedert de vrije school daar opgericht werd!

Prof. Lion Cachet spreekt ook sterk tegen dat idee van een inspekteur en wijst op de moeilijkheid dat zo'n persoon niet anders dan volgens voorgeschreven regels kan handelen en dat is juist het verkeerde. Elke school moet op zijn eigen meriten behandeld worden. En het ergste van de goevernements inspectie is nog, dat de voorgeschreven regels door het departement vastgesteld worden. In Holland wordt het ten minste door het Parlement gedaan, zodat de belanghebbenden er enige stem in hebben. Wel zou het zijns inziens goed zijn als er af en toe een leeraar of ander geschikt persoon rondging om te inspekteren.

Heel wat discussie door verschillende personen gaat nog over dit onderwerp, tot Ds. Snijman er op wijst dat eigenlijk deze konferentie niet wel kan voorschrijven wat moet gedaan worden en een voorstel indient, waarin elke school voorlopig vrij gelaten wordt te handelen naar goedvinden.

Dit besluit de verrichtingen van Woensdag en op verzoek van de voorzitter sloot Prof. Lion Cachet de vergadering met gebed.

Donderdagmorgen wordt de vergadering weer geopend door de voorzitter met het lezen van Psalm 123 en gebed.

Aan de orde is nu het rapport van de commissie voor het optrekken van het program van beginselen, dat na enige discussie als volgt werd vastgelegd:

De konferentie, gevraagd zijnde haar gevoelen uit te spreken over de verhouding van ouders tegenover kerk en staat, bepaaldelijk in verband met de door hen afgelegde doopsbelofte en over de deugdelijkheid van het tegenwoordige goevernements onderwijs;

Verklaart dat in de thans bestaande goevernements scholen uit de aard der zaak de zelfstandigheid van de ouder, zo onmisbaar voor de nakoming van zijn doopsbelofte, niet tot haar recht komen kan,

overwegende echter dat onze scholen tot nog toe hoofdzakelijk opgericht zijn onder de voogdijschap van de kerk of van de staat,

overwegende verder dat dit een abnormale toestand is en dat wij in ons land moeten komen tot de handhaving van de rechten der ouders, aan wie de kinderen rechtens toebehoren,

beveelt aan dat door een op te richten vereniging dat zelfbesef bij de ouders krachtig opgewekt worde, opdat de school zich losmake van zulke bemoeiingen van kerk en staat, die tegen het vrije beginsel op schoolgebied zouden kunnen strijden en

kome onder het opzicht van de ouders,

beveelt verder aan, dat, aangezien de staat groot belang heeft bij een goede opvoeding zijner burgers en de voorstanders van V. C. onderwijs, als belastingbetalers recht op ondersteuning hebben, genoemde vereniging zal agiteren voor een deugdelijk stelsel van subsidie, en

beveelt ten slotte aan dat, om hetgeen de kerk in het verleden voor het onderwijs gedaan heeft en omdat zij een beslist christelijke opvoeding van hare toekomstige leden niet missen kan, dat met de kerk door die vereniging voortdurend voeling gehouden worde.

Hierna doet de commissie rapport die belast was met het optrekken van de statuten. Over de vorm werd heel wat gediskussieerd wat niet gerapporteerd wordt. Alleen naar aanleiding van staatsubsidie en een paar andere punten werden redevoeringen gehouden die gerapporteerd worden.

De heer P. Grobbelaar van Rustenburg spreekt over de moeilijkheid onze mensen het grote gewicht van deze zaak te laten verstaan. Voornamelijk omdat tegenwoordig op staatscholen ook wat godsdienstonderwijs gegeven wordt, acht men de vrije scholen niet zo nodig. Daarom zal de zaak langzaam lopen. De beste soort van propaganda maken rekt hij het opleiden van onderwijzers. Het stichten van nieuwe scholen zal op het ogenblik niet veel helpen, maar christelijke onderwijzers zullen werken als een zuurdeesem, zodat het volgende geslacht bereid is voor de zaak. Christelijke onderwijzers zijn zoveel apostelen om het beginsel van vrij onderwijs te verspreiden.

Prof. Du Toit van Potchefstroom wil nog iets spreken over het grote werk dat voorligt en het idee dat er aan ten grondslag liggen moet. Daar wordt heel wat gesproken tegenwoordig over een toekomstige universiteit. Gezegd wordt dat het lagere onderwijs zo slecht is dat daar niet op kan voortgebouwd worden, maar die voorstelling is verkeerd. Het opvoeding systeem moet niet van het lagere naar het hogere onderwijs gaan, maar juist andersom. Het is niet een gebouw, waarvan het lagere onderwijs het fundament is. Het beeld van Prof. Woltjer acht spr. beter, waarin het hoger onderwijs vergeleken wordt met de sneeuw op de hoge bergtoppen, die alle lagere dalen bewatert. Daarom moeten we niet er ons op toeleggen om nu veel kleine schooltjes te stichten, maar veel liever van bovenaf beginnen en eerst mannen vormen die het beginsel kunnen verder dragen. Een voorbeeld is juist het hoofd van de school te Steynsburg, die van de Thelogiese School te Potchefstroom komt en nu bezig is de beginselen verder te dragen. Wat

moet komen is wat Prof. Cachet in zijn afscheidsrede te Potchefstroom in zijn verbeelding zag, n.l. een vrije universiteit, verschillende gymnasia in de drie provincies en van daar mannen uitgaande om te zorgen voor talloze vrije lagere scholen, die dan zouden opgericht worden. Het is waar dat we klein en zwak zijn. Maar was het in Holland anders? De Vrije Universiteit begon zeer klein. Prof. Fabius moest zijn rechtsgeleerde fakulteit beginnen met een enkele student, maar die mannen hielden vol en het gevolg is op het ogenblik een christelijke regering. We moeten zo voor de zaak staan als verhaald wordt van Columbus, die een land ging zoeken en op zee door zijn manschappen tegengewerkt werd, omdat ze geen land konden vinden. „Dan moet er maar een land uit de golven opkomen”, zeide hij. Zo ook wij. Als er geen school is, moeten we een maken. Het komt er niet op aan of we veel of weinig zijn. Alles is betrekkelijk. Een duim op de neus gemeten is een lange afstand. De Vrije Universiteit is maar een kleine private woning te Amsterdam en hun getal is niet groot, maar het zijn mannen die willen en daardoor kracht hebben.

Prof. Lion Cachet, sprekende naar aanleiding van de geldelijke bijdragen van de leden van de op te richten vereniging, zegt dat er voornamelijk twee doelen zijn: opleiding van onderwijzers en ondersteuning van scholen. Maar toch moeten we niet willen een huis meubileren dat nog niet gebouwd is. Laten we nu zorgen een goede vereniging te stichten. Aan een hoofdbestuur moet overgelaten worden wat met de fondsen te doen. We kunnen niet besluiten over geld dat nog niet bijeen is. Maar toch wil spr. er op wijzen dat er een gevaar bestaat voor onze onderwijzers. In Transvaal is het nu eigenlijk onmogelijk om onderwijzers anders dan op de normaalschool opgeleid te krijgen. In de Kaap Provincie gaat het nog, maar minister Malan stuurt ook die kant uit. Daarom zal het goed zijn als in de statuten de richting in deze zaak aangegeven wordt.

Ds. Hamersma van Philipstown ziet geen andere weg open voor het verkrijgen van staatssubsidie dan aan kandidaten voor parlamentslid de konditie te stellen voor deze zaak te werken, en steun bij de stembus te onthouden, zo hieraan geen gevolg gegeven wordt. Nu worden gepaaid met mooie woorden en ten slotte krijgen we niets.

Mnr. Adr. Venter van Philipstown is het eens met de vorige spreker, maar merkt op dat de bondskonstitutie niet toelaat dat leden tegen gestelde kandidaten stemmen. Zijn raad zou dan wezen, dat we alleen gaan staan en de bond laten varen. Ons beginsel moet boven alles gaan. Regeringspersonen moeten bij ons niet hoger staan dan ons beginsel. Zelfs een man als Gen. Botha moeten we laten

vallen als het om ons beginsel gaat.

Ds. De Klerk van Aliwal Noord zegt dat het tijd wordt dat we manlik uitspreken wat we willen. Hij zegt ook, ons beginsel moet bij ons hoger staan dan liefde voor zekere personen. Ons beginsel moet zo sterk zijn, dat personen die in de weg staan, eenvoudig omgeworpen worden. De zaak moet nu naar de raadzalen gebracht worden en onze mensen moeten zelf zorgen dat het daar komt. De uitdrukking, een half ei is beter dan een lege dop, gaat hier niet op, want van ons beginsel kunnen we niet de helft afgeven. Een zware strijd ligt voor ons en we moeten door de smeltkroes. In die strijd zullen mannen vallen. Voormannen zullen uitgewerkt worden. We zullen mannen nodig hebben die een schouder en opwaarts boven het volk uitsteken en die niet door kunstmiddelen moeten opgehouden worden. En onze macht ligt bij de stembus. Reeds hebben we distrikten waar onze mannen zouden kunnen een meerderheid krijgen, en ook in distrikten waar we zwak staan, moeten we liever het verliezen dan ingeven. Onze kracht ligt niet in getalsterkte, maar in vastheid van ons beginsel. Als wij maar net vasthouden, zal het volgend geslacht nog God danken ook voor ons werk.

Prof. Lion Cachet spreekt over de zaak van staatssubsidie met vreeze en beving, daar hij het eigenfik noodzakelijk kwaad noemt. Hij is dankbaar voor wat de verschillende parlamentsleden in Hooger- en Lagerhuis gedaan hebben, al had dit alles nog geen vruchten gedragen, maar wat hij acht dat we nodig hebben boven alles, is een man die alleen kan staan. Hij herinnert zich dat eenmaal een minister hem vroeg wat te doen als hij in het parlement was en zijn antwoord was, hij zou alleen op een bank gaan zitten en wachten tot die minister bij hem kwam zitten. Dat is de positie die onze mannen moeten innemen. Maar zijns inziens is de discussie wat veel afgedwaald op politiek. Een vaste regel hoe bij de stembus moet gehandeld, kan niet worden neergelegd. Omstandigheden verschillen. Maar wel moet aangedrongen worden op erkenning van ons beginsel. De stembus is een machtig wapen, dat we niet uit de hand mogen leggen.

Mnr. Chs. van Rooy waarschuwt dat er twee manieren van ijveren zijn, met en zonder verstand. Er is een tijd om te zaaien en een tijd om te oogsten. We moeten niet overhaasten. Spoedige subsidie zou gevaarlijk voor onze beginselen kunnen werken. We moeten de natuurlijke weg volgen. De zaak is van groot gewicht en kan niet recht getoverd worden. Hij geleeft veel meer aan een natuurlijke groei dan aan overhaastig dringen. Daarom achtte hij indertijd het geraden om zijn voorstel in het

parlement terug te trekken onder de gegeven omstandigheden.

De heer Pretorius van Middelburg zegt dat het tijd wordt dat we de zaak in de raadzalen brengen en daarvoor moeten we zorgen dat de rechte mannen er in komen. We moeten voorzichtig overweg. Voor de strijd begint moeten we bedaard alles overwegen, maar is het eenmaal begonnen, dan past het spreekwoord: Fris gewaagd, is half begonnen. Wat fris wagen kan doen, kan Amajuba getuigen en wat stil zitten kan doen als het tijd om te strijden is, kan Stromberg van vertellen. We moeten zorgen zoveel mannen in het parlement te krijgen als mogelijk en dan bij elkaar staan en niet bevreesd worden om ons klein getal. De Gideonsbende was ook niet groot en toch sterk. En we moeten ons bij verkiezingen niet laten dikteren uit Kaapstad. Daar is het giftige fonteintje dat al onze wateren verbittert. Als we met ons klein getal vast staan, zal met ons rekening moeten gehouden worden. We kunnen met onze zaak niet vorderen zonder hulp van de staat. De belastingbetalers van onze partij hebben daar evenveel recht op als anderen. En ons volk is veel verarmd. We moeten dus onze stem onthouden aan kandidaten die niet voor deze zaak willen stemmen. Alle dingen beginnen klein. Laten we dus niet ons beginsel loslaten en ernst van de zaak maken.

Mnr. Is. van Rooy van Steynsburg acht het middel om de stem bij verkiezingen te onthouden, een goed en geoorloofd wapen, dat wel in de toekomst zal moeten gebruikt worden, maar een woord van waarschuwing is niet overbodig, want het is ook een gevaarlijk wapen. De kwestie van subsidie acht hij niet van zo overwegend belang dat we nu zouden gerechtigd wezen de absolute konditie te stellen. Tonen we eerst dat de zaak van vrij onderwijs ons zo lief is dat we zelf er voor opofferen. Als we dat niet doen, hoe kunnen we dan verwachten dat anderen het zullen doen, want een ding is zeker, als nu een kandidaat zich geheel aan de zaak van vrij onderwijs geeft, hij niet in het parlement komt. Hij moet beginnen zijn positie er aan op te offeren. Toch moeten we dit wapen wel in het oog houden en eindelijk zullen we er gebruik van moeten maken. Maar voorzichtig. Als we subsidie krijgen voor we zelf getoond hebben dat het ons ernst is, zal het eer verlamvend dan voordelig werken.

Mnr. Nienaber van Burgersdorp zegt dat onze parlementsleden moeten uitvinden dat als ze niet voor deze zaak werken willen, zij zichzelf schade doen. Daarvoor moeten we zelf weten wat we willen.

Mnr. Jan Coetsee van Burgersdorp klaagt, dat als hij met onze voormannen spreekt, het altijd

lijkt of er iets van de zaak komen zal, maar we vorderen toch niet, omdat er altijd bezwaar gemaakt wordt tegen twee soorten scholen. Onze mannen moeten vast staan op dit punt.

Mnr. Grobbelaar van Rusenburg zegt dat we niet vergeten moeten dat we in deze zaak niet strijden met een andere partij, maar met onze eigen mensen te doen hebben. Als negentig percent van de kiezers voor subsidie is, dan krijgen we het, maar als de meerderheid er tegen is, dan krijgen we het niet. We moeten ons ook niet blind staren op één zaak. Al is deze zaak van groot gewicht, er zijn ook andere dingen van grote betekenis die behartigd moeten worden en die niet allen opgeofferd kunnen worden aan deze éne zaak. Als we alles aan deze zaak willen opofferen, zullen we veel sympathie verliezen en politieke zelfmoord plegen. Maar het is goed voortdurend aan de zaak aan te dringen. Er is nog veel opvoeding bij ons eigen volk nodig voor de meerderheid er voor is, en voor dit gebeurt kunnen we niets uitvoeren.

Mnr. Chs. van Rooy zegt dat we niet moeten spreken van afscheiden van de bond, maar liever als een zuurdesem de gehele bevolking doorwerken. Hij is er van overtuigd dat het beginsel in het bloed van ons volk ligt en door zachte maatregelen vanzelf weer zal boven komen.

Ds. De Klerk spijt het dat er zoveel koud water op de zaak gegoten wordt en wil weer wat heet water aandragen. Hij acht het een verkeerde voorstelling te zeggen dat we niet alles aan een zaak moeten opofferen. Subsidie is slechts een onderdeel van de hele richting waarin we moeten sturen, maar ons beginsel sluit veel meer in. Maar hij stemt toe dat we ook zelf de hand in de zak moeten steken en bereid zijn geldelijke offers te brengen. Maar die neemt niet weg dat we besliste mannen nodig hebben.

Mnr. Grobler van Steynsburg zegt dat als de ouders eerst zelf voor de scholen betalen, ze veel meer kracht hebben om aan te dringen op subsidie.

Mnr. Venter van Dordrecht is verbaasd dat zo gemakkelijk kan worden gesproken over het op zijn zetten van de bond. De bond heeft toch veel gedaan voor onze taal en rechten. Maar dat heeft met de zaak ook niets te doen. Hij ziet niet in waarom de staat geen subsidie kan gevenen hij acht dat van deze konferentie een sterke stem moet uitgaan voor deze zaak. Maar hij zou hier geen belofte kunnen geven waar zijn kiezers niet mee tevreden zouden zijn. Hij stemt toe dat beginsels het zwaarst moeten wegen en dat de bond niet was wat hij was, maar ziet geen goed er in om onverschillig te willen indringen in iets dat ondoordringbaar is. Hij

vreest dat onze gewenste eensgezindheid hier uit elkaar gaat.

Ds Postma van Burgersdorp heeft die uitdrukking meer gehoord van zich blind staren op een punt als de zaak van onderwijs ter sprake komt, maar hij komt hier tegen op. Het onderwijs raakt alles. Het is niet een plankje in ons platform, maar het grote platform waar alles over gaat. Ook heeft hij geen geduld als er geklaagd wordt over gebrek aan geld. Er is blijkbaar genoeg om millioenen te spenderen aan steen en modder voor prachtige gebouwen, maar voor onderwijs is er geen geld. Hij maakt ook bezwaar dat er zo erg nadruk op gelegd wordt dat de meerderheid van het volk nog niet voor de zaak is. Als een lid voor de brandziektewet is, doet hij wel degelijk moeite om het volk te onderwijzen en te overtuigen, maar als de onderwijszaak ter sprake komt, horen we de verontschuldiging, het volk moet eerst zelf overtuigd worden. Laten de leden dan ook moeite doen om hunne kiezers van de zaak te overtuigen, en helpen het zuurdesem rond te dragen.

De statuten, na veel bespreking, worden als volgt vastgesteld.

STATUTEN

van een Vereniging voor

CHRISTELIK SCHOOLONDERWIJS.

I. De naam van deze vereniging zal zijn: Vereniging voor Christelik Nationaal Onderwijs.

II. Het doel van de vereniging is het schoolonderwijs in te richten op Bijbelse grondslag, overeenkomstig de doopsbelofte en in zake de opvoeding het door God gelegde verband tussen huis, school, kerk en staat alzo tot zijn recht te doen komen.

III. Dit doel zoekt zij te bereiken door:

(a) de krachten (persoonlijk en gezamenlijk), die dit doel wensen helpen te bevorderen, te verenigen en te organiseren tot meer doelmatig optreden;

(b) door middel van de pers, plaatselijke vergaderingen, konferenties enzovoort propaganda te maken tot bekendstelling en bevordering van het boven omschreven doel;

(c) middelen te vinden voor een algemene kas tot subsidiëring van scholen op bovengenoemde grondslag gesticht en tot bevordering van de opleiding van Christelike Nationale onderwijzers;

(d) als ons goed recht te eisen dat de staat zodanige scholen als hier bedoeld, op gelijke voet zal ondersteunen met de openbare school, mits zij voldoen aan zekere door de staat gestelde, billike, wetenschappelijke en hygiëniese eisen;

(e) bij de parlementaire verkiezingen aan te dringen bij de kandidaten op de erkenning van het be-

ginsel vervat in (d).

In zake subsidie wordt nog besloten: Deze konferentie laat een petitie opgesteld en getekend worden om in onze Provinciale Raden en in het Unie Parlement ons goed recht op subsidie van de V. C. Scholen te verkrijgen. De kommissie om hieraan uitvoering te geven te zijn het te kiezen centraal bestuur voor U. N. O.

De konstitutie van de vereniging wordt zonder veel discussie als volgt vastgesteld:

I. Het bestuur van deze vereniging zal berusten bij een hoofdbestuur, bestaande uit minstens negen leden, gekozen op een konferentie van de vereniging, jaarlijks te worden gehouden. Elk jaar treden drie leden om de beurt af, doch zijn herkiezbaar.

II. Takverenigingen en personen ter plaatse waar nog geen V. C. scholen gesticht zijn, die met deze vereniging in verband willen treden, zullen gehouden zijn de middelen door hen gevonden, te storten in de algemene kas, waarover het hoofdbestuur zal beschikken overeenkomstig artikel III van de statuten, doch wanneer een wettig besluit gepasseerd is om een plaatselijke school te stichten, mag het geld geheel of gedeeltelijk gebruikt worden voor het tot stand brengen van zulk een school.

IV. Het zal van takverenigingen verwacht worden te trachten ook op andere wijzen fondsen in te zamelen, b.v. door vrije giften, erflatingen enzovoort.

VI. Het hoofdbestuur zal geregeld verslag doen van inkomsten en uitgaven aan de jaarlijkse konferentie en in een christelik blad.

VII. Het hoofdbestuur zal zich op de hoogte houden van de toestand van het onderwijs.

Besloten wordt dat de overige beschrijvingspunten zullen overstaan tot de volgende konferentie.

Besloten: Aan het te kiezen hoofdbestuur wordt opdracht gegeven aan alle Hollandse kerken kennis te geven van hetgeen op deze konferentie gedaan is ten opzichte van de organisering van het Nationaal Christelik onderwijs, met het dringend verzoek in de verschillende gemeenten zo spoedig mogelijk te komen tot de oprichting van takverenigingen.

Gekozen werden tot leden van het hoofdbestuur voor de Kaap Provincie: Ds. Ph. C. Snijsman, B.A. (convener), A. C. A. van Rooy, L.P.R., en Ds. D. Postma, B.A.

Voor de Vrijstaat: Ds. J. A. du Plessis, B.A., J. C. van Rooy, L.P.R. en J. Lion Cachet.

Voor de Transvaal: Dr. J. D. du Toit, Gen. C. F. Beyers en A. D. W. Wolmarans.

Het hoofdbestuur zal de tijd en plaats van de volgende konferentie bepalen.

Besloten de minister van spoorwegen te verzoeken in de toekomst koncessie-reiskaarten te verlenen aan de afgevaardigden naar de konferentie van de C. N. O. Ver.

Hiermee zijn de werkzaamheden afgelopen en sluit de overzitter de konferentie met het lezen van Psalm 46 en verzoekt eerw. Pels voor te gaan in gebed.

De volgende heren sloten zich dadelik aan afdelen van de vereniging:

P. Grobler, L. W. V., 590 Schoemanstraat, Pretoria.

J. A. Venter, Strijdpoot, Dordrecht.
 Prof. J. D. du Toit, Potchefstroom.
 Ds. W. J. de Klerk, Aliwal Noord.
 Prof. J. Lion Cachet, Potchefstroom.
 H. C. van Rooy, Steynsburg.
 J. W. Venter, Burgersdorp.
 T. A. Coetsee, Jagersfontein, Steynsburg.
 Mrs. J. C. Venter, Oudeplaats, Steynsburg.
 Mrs. J. J. Coetsee, Brandvlei, Steynsburg.
 Eerw. J. Pels, Aliwal Noord.
 Mrs. L. du Plessis, Steynsburg.
 Mevr. J. van der Walt, Brandvlei, Theebus.
 G. Yssel, Vijfhoek, Potchefstroom.
 H. C. van Rooy, 117, Potchefstroom.
 T. Kruger, Gymnasium, Steynsburg.
 J. Lugtenburg, Belfast.
 J. C. Gruger, Middelburg K.P.
 Jan de Lange, Haverklip, Transvaal.
 H. J. J. van der Walt.
 J. N. Labuscagne, Boschjeskom, Steynsburg.
 W. I. van Rooy, Steynsburg.
 Ds. Ph. C. Snijman, Steynsburg.
 A. D. Botha, Steynsburg.
 Ds. T. Hamersma, Philipstown.
 Ds. H. J. R. du Plessis, Bronkhorstspuit.
 T. I. Kruger, Burgersdorp.
 J. U. Badenhorst, Strijdenburg.

G. A. Nienaber, Burgersdorp.
 J. J. Kruger, Uitzicht, Reddersburg.
 J. F. Coetsee, Weltevreden, Knapdaar.
 Chrs. van Rooy, L.P.R.
 Johs. Kruger.
 Jan Lion Cachet, Bethulie.
 B. J. de Klerk, Nooitgedacht, Philippolis.
 Ds. D. Postma, Burgersdorp.
 Abram Kruger, Damplaats, Rhenosterkopjes, Burgersdorp.
 G. D. Koetze, Bultfontein, Bethulie.
 J. C. van Rooy, L.P.R., Koppieskraal, Bethulie.
 L. S. Venter, Elandsfontein, Steynsburg.
 G. Kruger, V.C.S., Burgersdorp.
 M. J. van der Walt, Steynsburg.
 J. P. Duvenage, Zwavelkrans, Steynsburg.
 N. A. van der Walt, Philippolis.
 G. N. Nienaber, Burgersdorp.
 C. Vorster, Steynsburg.
 Ds. P. Bingle, Cloesberg.
 J. J. Coetsee, 117 Potchefstroom.
 H. J. du Plessis, Houtkraal.
 J. H. Venter, Brakfontein, Philipstown.
 N. J. van der Walt, Vogelfontein, Philipstown.
 P. J. van der Walt, Philipstown.
 J. Anderson, Ebenhaezer, Philipstown.
 N. van der Walt, Rietpoort.
 J. J. van der Walt, Rietpoort.
 J. C. Snijman, Steynsburg.
 J. H. van der Walt, Elandsfontein, Barendskraal.
 L. S. van der Walt, Rietfontein, Steynsburg.
 J. P. Kruger, 19 Steynsburg.
 C. P. van der Walt, Steynsburg.
 A. J. van der Walt, Fonteintje.
 J. N. Venter.
 S. P. du Plessis.
 P. W. Labuscagne, Dankfontein, Jamestown.
 G. D. Kotze.
 M. J. Pretorius, Middelburg K.P.
 J. C. Venter, Oudeplaats, Steynsburg.
 N. J. van der Walt, Hekpoort, Krugersdorp.
 N. van der Walt, Vlakfontein, Steynsburg.
 M. J. Grobler, Steynsburg.